

“MUZEYLAR: IJTIMOY INSTITUT SIFATIDA”**Tashniyazov Sardor Normamatovich***“Termiz” davlat muzeyi qo‘riqxonasi Tarix bo‘limi mudiri***KIRISH****1. Ijtimoiy institut tushunchasi va muzeylarning unga daxldorligi**

Ijtimoiy institutlar — bu jamiyatdagi muhim ehtiyojlarni qondiruvchi, an’anaviy va normativ jihatdan mustahkamlangan, barqaror faoliyat yurituvchi tizimlardir. Ular ijtimoiy hayotning muayyan sohalarida tartib, moslashuvchanlik va barqarorlikni ta’minlaydi. Ushbu nuqtai nazardan qaralganda, **muzeylar ijtimoiy institut sifatida** tarixiy xotirani saqlash, milliy o‘zlikni shakllantirish, fuqarolik ongini tarbiyalash, ta’lim-tarbiya berish va ijtimoiy integratsiyani kuchaytirish kabi vazifalarni bajaradi.

Sotsiologiya fani muzeylarni **kognitiv, kommunikativ va madaniy institut** sifatida ko‘rib chiqadi (Giddens A., 1997). Muzeylar insoniyatning tarixiy, estetik va ilmiy bilimlarini saqlovchi va ularni ijtimoiy ongda aks ettiruvchi mexanizmdir.

2. Muzeylarning ijtimoiy funksiyalari

Muzeylar jamiyatda quyidagi asosiy ijtimoiy funksiyalarni bajaradi:

a) Tarixiy xotira shakllantiruvchi funksiyasi.

Muzeylar tarixiy obyekt va hodisalarni ilmiy asosda saqlaydi va jamoatchilik ongiga uzluksiz uzatadi. Bu esa milliy xotirani shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi¹.

b) Ma’naviy-ma’rifiy va ta’limiy funksiyasi

Zamonaviy muzeylar faqat ko‘rgazmalar emas, balki interaktiv ta’lim maydoniga aylangan. Maktablar, universitetlar, ilmiy markazlar bilan hamkorlikda ochiq darslar, seminarlar, mahorat darslari o‘tkaziladi².

c) Madaniy identifikatsiya va ijtimoiy integratsiya vositasi. Muzeylar milliy identitetni shakllantiradi: xalqning tarixi, urf-odatlarini, san’ati, qadriyatlarini ko‘rsatish orqali jamoaviy o‘zlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayniqsa ko‘p millatli jamiyatlarda bu funktsiya ijtimoiy barqarorlik uchun muhim³.

d) Ijtimoiy inklyuziya va fuqarolik tarbiyasi

Muzeylar imkoniyati cheklangan, ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlar uchun ham ochiq bo‘lishi, ularni ijtimoiy hayotga jalb etishi orqali demokratik qadriyatlarni mustahkamlaydi. Bu esa ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillarini mustahkamlovchi amaliy institut bo‘lib xizmat qiladi.

3. O‘zbekistonda muzeylarning ijtimoiy institut sifatida shakllanishi

¹ Nora P. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire* // Representations, 1989.

² Egamberdiyeva G. *Pedagogik muzeystunoslilik*, TDPU, 2020.

³ Hall S. *Cultural Identity and Diaspora* // Colonial Discourse and Post-Colonial Theory, 1994.

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, milliy davlatchilik va tarixiy xotirani tiklash jarayonida muzeylarning o'rni sezilarli darajada kuchaydi. Bugungi kunda:

Respublikada 120 dan ortiq davlat muzeylari, 20 dan ortiq xususiy va nodavlat muzeylar, har bir viloyatda madaniyat va tarix muzeylari faoliyat yuritmoqda. Muzeylar orqali ma'naviyat, ma'rifat va milliy qadriyatlar jamiyatga yetkaziladi. Ular davlat siyosatining muhim ideologik va madaniy-kommunikativ komponentiga aylangan⁴.

Teoretik yondashuvlar bilan izohlash

a) Strukturaviy-funksional yondashuv (T. Parsons)

Muzeylar jamiyat tizimining muhim bo'g'ini bo'lib, ular ijtimoiy me'yor va qadriyatlarni uzatish, ijtimoiylashuv va barqarorlikni ta'minlash vazifasini bajaradi.

b) Simvolik interaksionizm (G. Blumer)

Muzeylar — bu simvol va belgilarning (eksponatlar, san'at asarlari) talqini orqali ijtimoiy ma'nolar ishlab chiqiladigan maydondir. Har bir eksponat jamiyat xotirasidagi muayyan ijtimoiy pozitsiyani bildiradi.

c) Kritikal nazariya (P. Freire, I. Illich)

Muzeylar tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi makon sifatida qaraladi — bu orqali jamiyat o'z tarixini qayta talqin qiladi, mavjud narrativlar ustidan mulohaza yuritadi.

Xulosa

Muzeylar — bu shunchaki ko'rgazmalar zali emas, balki jamiyatning ijtimoiy ongini shakllantiruvchi, milliy o'zlikni saqlovchi, demokratik qadriyatlarni mustahkamlovchi kompleks ijtimoiy institutdir. Ular tarix va madaniyatni saqlash bilan cheklanmay, zamonaviy jamiyatda ta'lim, kommunikatsiya, madaniyatlararo muloqot, turizm va inklyuziv ijtimoiy muhitni shakllantirishda beqiyos o'rin egallaydi.

ADABIYOTLAR:

1. Parsons, T. (1951). *The Social System*. New York: Free Press.
2. Giddens, A. (1997). *Sociology*. Polity Press.
3. Nora P. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire // Representations*, 1989.
4. Egamberdiyeva G. *Pedagogik muzeyshunoslik*, TDPU, 2020.
5. Hall S. *Cultural Identity and Diaspora // Colonial Discourse and Post-Colonial Theory*, 1994.
6. Rajabov A., To'raev M. *Muзейshunoslik asoslari*. – Toshkent: San'at, 2022.

⁴ Rajabov A., To'raev M. *Muзейshunoslik asoslari*. – Toshkent: San'at, 2022.